

ACC. N:R M. 12574:1-16.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: Småland Upptecknare: C. W. v. Sydow
Härad: *Tranemo Östbo* Berättare: Johan Svensson, Söragård, Slat-
Socken: Dörarp *Hånger* Berättarens yrke: tinge, och Petter *Johansson, Hånger.*
Uppteckningsår: *1912-13. se sid. 10!* Född år i

Avskrivet efter C. W. v. Sydows anteckningar av Brita Hvas,
1953.

Folkliv, folktro och folksed. s. 1-16.

*(Avskriften skall
ans. som original
Orig. har 36
sidor, varav
sid. 28-36 är
stenografiskt och
ej arkiverat.)*

Skriv endast på denna sida

Kulla åsa. Där växte bokskog. Erik Larsson i Haggården berättade för Svenssons mor att det var folk som skulle hugga bok på Kullaåsen. Då hörde de först röster under dem som om där kom främmande o man hälsar och bjuder. Så hördes musik och dans och musiken var så ljuvlig och fin och av så många instrument så de kunde inte veta vad det var för några. Sen hördes som om man hade rivit kull ett bord med mycket fat och tallrikar så det blev mycket skrammel. Då började det bli ett förfärligt leverne i berget. Då började Haggårdsbönderna springa. Då fanns inga småställan utan närmaste ställe var Norregård. Det blev en förskräcklig orkan med virvelvindar, och de trodde de skulle bli tagna, men hann lyckligt fram till Norregård.

En bonde kom åkande förbi ett ställe, där de hade slaktat ett svin och hängt opp i ett lider. Han tog det, klädde sin päls på det och satte bredvid sig. När de märkte att svinet var stulet, for de åstad efter bonden och frågade om han hade sett någon som hade tatt ett svin fara där. Nej, det hade han inte, kan det va folk som bär sig så illa åt? Jo, visst hade det det. Ja, sa han o vände sig till svinet bredvid sig. Hör du det Lasse, att när du nu kommer till universitetet skall du komma ihåg att alltid vara ärlig, för ärlighet varar

ACC. Nr **M. 12574:2.**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

längst. - De trodde det var hans son och vände om.

Hört i Nerke.

(Johan Svensson hört av sin far:)

Det var två bönder som skulle kola i Norreskog. Vid milan hade de en kola/r/hytta med två britsar med elden på golvet mellan sig. Då kommer en stor käring och satte sig vid elden, lyfte opp kjolarna och värmdde sig där fram. Då tog den ene en stång och la den i elden så den glödde i ena änden och körde den i henne där fram. Då rusade hon ut o skrek: "Hulte, Hulte, kolakar i skogen har bränt mina kotte." Då blev det en sån storm så milan revs omkull och förstördes och de båda kolarna kunde knappt bärga sig.

En vanlig svordom - särskilt kvinnfolk - förr var Kjórrimendå (Kör i mej en /kniven/ då). Peters mormor brukade den t.ex.

Jón i Aludden (fars farbror till Johan Svensson) han var den finaste skomakare i hela trakten. Greve Bonde behandlade honom nästan som en jämlike. "Kom Jón, ska vi gå ut å gå ett slag", o så hade han en lång-pipa och /o/ en gav han till Jón.

Jón /kom/ en gång förbi kyrkan från byn. Det var en Allhelgonakväll. Då hörde han dem sjunga så vackert inne i

ACC. N:R M. 12574:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

kyrkan psalmen 260. (Peter).

Han hade en gång kommit från Norregården. Så är det en liten li, som di kallade Frankalien, för där hade liggat ett ställe som de kallade Frankrike. Där var en hålväg som han skulle gå men då stod där en jätte med ett ben-på var sin sida om vägen. Han var så hög så man kunde köra med ett halmlass mellan benen, men han tordes inte utan gick en omväg. (Svensson).

(Svensson:) Jón i Präes i Flattinge. Ett par knallar som körde ikring hade kommit o bett om följe över sjön Floien (?) o han hade följt dem till motsatta sidan till byn Kvänarp. Men han fick inga drickspengar. Nästa gång de kom tänkte han att de skulle få betalt. Det var på kvällen. Han följde dem till en ö och lät dem köra runt om tills de kom till sina egna spår o sa: "Nu behöver jag inte följa er längre, för nu ser ni vägen. Ju längre ni kör dess större blir vägen. Så gick han, men knallarna körde runt ön hela natten.

(Svensson:) När di for till Göteborg o skulle över Falbygden vågade de inte fara ensamma utan många i sällskap. Då la de ofta tömmarna till rätta och hästarna var så vana att gå på vägen så där gick hela raden hästar för sig själva, men kararna gick i en skara för sig. Så hände en gång att en for skulle passera en bro. Där stod en kar o metade med en katt

ACC. N:R M. 12574:4.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

på snöret. "Nappar det inte här så nappar det väl anstans". Och så kastade han ut den på andra sidan bron. Det tyckte kararna var roligt o se på och stannade medan foran fortsatte. När den vikit av vid en krok, plockade tjuvar av vad de kunde o när kararna kom fram fick de se var det hade nappat.

(Petter:) När de for till Göteborg sommartiden behövde de inte ta något foder med utan de släppte dem lösa på bete, men för att ingen skulle stjäla dem hade de låsar, som kallades hästlåsar, som låstes om kårleden på hästen. De va inte goa att låsa opp om man inte hade nyckelen.

(kårleden)

ACC. N:R M. 12574:5.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Erik Jansson, Laje Erik

De va en förmögen bonnev i Boda i Dannäs socken nära gränsen till Hånger. Han gefte sig inte förrän han va gammal, en 50 års man.

Ett par drängar hetsade honom att följa med till en gård i Hånger sn som hette Intäkta för att stjäla äpplen. Nu hade de talat ve ägaren i förväg hur de skulle gå till. Den ene skulle opp i trädet för att plocka ner äpplen, den andre skulle stoppa dem på Erik. Han hade vida byxor och så knöts de till nervid och byxorna stoppades fulla. När de var fullproppade fick ägaren ett tecken och kom. Då naturligtvis sprang de andra, men Erik som var uppstoppad med äpplen och i alla fall inte var vuren te å springa, han ble ju anfäktad å så te förlikning så skulle han erlægga 6 kanner brännevin.

Han va ju lite dummer å tvärsäker, så grannarna försökte å göra honom lite puts om de kunne. På den tiden var det vissa månader som de fick bränna brännvin och när tiden var gången så kom länsman och förseglade pannorna tills de skulle börja igen. Nu va de 4 åboar som bodde alla i en hög o då kunde de anmäla sig 2 o 2 att de brände tillsamman. Då hade de 2 brännvinspannor, en stor och en liten, för de fick ju skatta för brännvinsbränningen efter vad pannerymden va. Å så brukade de bara ta den lilla att förseglas utan att låta veta om att de hade mer. Å då vid ett tillfälle - det skulle va tur-

ACC. N:R M. 12574:6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

vis de gick ner för att låta försegla pannorna på. Då var det Eriks tur å länsman frågade om de inte har mer än en panna i Boda. Då sa han "Vi har den stora hemma, detta är den lilla".

Länsman fick en viss procent för att han for omkring och förseglade pannor, men de som ville undvika det fick sätta in sina pannor i kyrkan här i Hånger, så slapp de få dem förseglade.

Laje Erik ville en gång hänga sig, klättrade opp i ett träd och skulle sätta huvudet i en grenklyka, men den ene grenen var murken och rök å, och Erik föll i backen ...

Han skulle flytta en harv från en åker till en annan. Hans hustru gick med. Så när de kom till en liten vattensamling så hoppade oxarna te och Erik geck ju före och körde oxarna, och då ryckte de Erik i backen och harven i backen (?) Då tog han staken som de bar harven på och begynte slå hustru sin me. Så sa hon: "Käre Erik lelle, slå mig inte, för ja rådde inte för de". "Ja, du rådde inte, men de ska du ha för du ä lajer".

Vid Kvarnagårdssåg hade Laje Erik varit efter bräder. Sen kom Anders Johans far och skulle ha bräder. De var borta. "Här brukar di inte komma å stjäla", sa mjölnaren, men så kom han ihåg att Erik hade varit efter bräder, och han hade inga hatt där. Då skickade de bud till Erik, men han ville inte

ACC. N:R M. 12574:7.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

tass med det och ville skylla på drängen. Till slut sa han att di fick hämta bräderna. Det ville Anders Johans far inte gå in på, utan bräderna skulle köras hem. Då kom Erik en dag och va så mjuker så och bad att få köpa dem. Det fick han, men han fick betala dem bra.

Di la en gångväg tvärs över ett sund i en liten sjö. Då ville de ha Erik att hjälpa till med. "Nej, de gör jag inte, för jag går inte den vägen", sa Erik. Han gick vägen lika väl. Så en söndag då de gick ifrån kyrke kom Erik Pettersson och lagade så han gick före Laie Erik och så va det spänger lagda över öppningen som var. E.P. gick före och L.E. efter och anade inte något. När de kom mitt på spängerna så vände E.P. sig, fattade tag i L.E. och kastade honom i sjön. "De ä din väg där och inte här oppe". "Hu hu hu", sa L.E. Det var ett stort sällskap som skrattade åt honom. När L.E. kom opp sa han att han ska(över) (?) E.P. han skulle ge honom. E.P. sprang före så pass att den andre inte kunde få fatt honom. Han svor och E.P. skrattade. När de kom fram mot gården sprang E.P. så långt före så L.E. Inte kunde se honom och sprang in och ställde sig bakom fastedören. När L.E. kom och skulle gå in slog E.P. till L.E. i huvet med en käpp och sprang. "Jaså, jag har dig där din jävel", sa han.

Han brukte å köra te Värnamo me ett par oxar. Då hade

"sa"

ACC. N:R M. 12574:8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

han allti käringen me se. De åkte i en arbetsvagn med brähäck på. De va likadana käringen å han. De va original båda två.

Han räknades för att va riker. Han skulle köra till Jönköping med tackjärn och frågade på Åminne hur mycket de brukte lassa. Då sa Blåsjö: "Häckarna fulla". Han læssade häcken full men när han satte för och skulle köra kom han inte ur fläcken. Man brukade inte kunna ta mer än 50 pund. Han plockade å alltihopå körde hem.

~~Det ä märkvärdigt vad det kan vara olika med bröder.~~ Laje Erik hade en bror som va en riktigt fin kar. Han satt nämndeman i Västbo häradsrätt, men med hans barn blev det illa. 4 var idioter. I sista giftet var det bättre, men det var dåligt.

Peter Påssman i Byagården hade varit ve Tofta kvarn och rodde hem därifrån o kom ut på sjön ett st. så kom en gädda så stor så hon svalldes årskylten o bet se fast så han kunde dra te se henne i skepet. När han då kom i lann skulle han ha gäddan me se hem, men han hade lyckligtvis också bössa me se, och så fick han höra en orre spela på Gökudd vid Askenäset, och då la han den stora gäddan utme en gårdsgård och går te Bråtavik sjöviken där som järnvägen går över nu. Då va de så mycket brax inne i viken så han gick på braxaryggarna

ACC. N:R M. 12574:9.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

över sjövikén och sköt orren o tebaks samma väg som han kom, men torde inte fånga nån brax, för han hade mycke å bära ändå, och så var han rädd att rubba så bron hade sveket honom. Då han då kom tebakes dit han hade lagt gäddan så va där kom met en räv och skulle ha drätt te sig gäddan. Han va på andra sidan gårdsgårén och hade stuckit in sin fot genom gårdsgårén och stuckit den i gapet på gäddan och där låg hon och höll räven. Så fick han skjuta den. Så när han skulle hem och kom lite längre bort, fick han se där satt en hel skock änder på en ännagår (sjögårdsgård) och då laddade han i rapport men glömde i ivern laddestocken som ble sittanes kvar i bösan och då sektar han o skjuter o änderna trädde opp så många där fick rum på laddestocken. O sen hade han så mycket han orkade bära hem.

En gång kom han till Stockholm och ble bjuden på stora Operan. Där träffade han några bekanta och det var en general Rävskinn, som frågade om han ej ville dansa en dans där. "Ja, det kunne ju va bra", sa han. Då fördes han till en fröken Hållsinfett och dansade en dans, som de aldrig förr hade sett där varken förr eller senare, sa han. Han hade förstås aldrig varit i Stockholm.

Mina föräldrar visste ju om honom så väl så men han va före min tid.

ACC. Nr M. 12574:10.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

"På Gustaf III:s tid var här ju kronobrännerier och ingen fick bränna. De smygbrände ju och det var fiskaler som skulle söka efter olovlig brännvinsbränning. Di reste titt och ofta, för de talte mina morföräldrar om. Men så var de en klockare som va fiffi att hjälpa folk. Så hade han sagt till i Backgården här i Hånger hur de skulle bete sig när fiskalen kom. När de kom fram, skulle han gå fram o se om de fanns någon hemma. Då hade de vidtalats hur de skulle göra. Hustrun hade lagt sig i sängen med brännvinskaggen mellan benen och skrek och ga sig. Klockaren sa till fiskalerna: "Här kan ni inte gå in. Hustrun håller på att föda barn". De hörde skriken och gick sin väg, och så hade de sitt brännvin i förvar.

På ett annat ställe hade de på klockarns råd grävt ner brännvinsankaret under téldet inne i stugan och när då di däre fiskalerna kom så började klockarn att riva opp telda efter telda men började på motsatt kant. Då han kom ända in-till sa han: "Ska ja riva opp flera téldèr (?) ?" - "Ånä, nu kan de va nog". Så fredade han de stället.

De försökte ju att smygbränna allt va de kunde och gjorde det på avlägsna platser där det inte var några farbara vägar dit. Borta i vår hage visas en plats där de brände på den tiden.

ACC. N:R M. 12574 : //

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Det var en som hade sökt sig en plats ute i markerna, där han brände, och det hade fiskalen eller länsmannen fått reda på att så var. Å han var anvist stället där som di brände brännvinet i skogen, å det hände sig att det kom fiskaler och skulle dit, men den som brände hade blivit varskodd och beräknade tiden när han skulle va där. Å då hade han talt ve ett par karar som skulle va inte långt borta och han själv avlägsnade sig från platsen, och länsmannen hittade mycket riktigt ^{dit} ~~tid~~. Pannan stod och rann och allting var i ordning. Invänta tiden, tänkte han, ska väl snart gå, för det kan väl inte dröja länge innan här kommer någon så han satte sig bredvid redskapen. Och bäst han satt kom ägaren och hade två karar med sig. Så säger han till länsmannen: "Va sitter du här och bränner på mina ägor? Vem har lovat dig det? De ä ju förbjudet å bränna brännvin. Länsmannen protesterade och sa: "Det är du som bränner." Men den andre sa "Här är vittnen, så det skall du få betala". Det blev förlikning så att de kom överens om att han inte skulle åtala länsmannen.

Det står en hasselbuske vid gården på Södragårds ägor. Det var någon olycka med den för om någon røjde ner honom så dog han strax efter. Det var en som hetade Lille Jón som dog strax sen han huggit ner den, och en som hette Peter Svensson hade tatt en slya eller pisk av den när han gick och årde och

ACC. N:R M. 12574:12.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

han låg död på renen när de hette (?) honom (bror till Anders Johans mormor). En tredje har också dött efter att ha rört den. Ingen vågade ens skära en gren av den.

Men numera har den ett par gånger huggits.

Lillejon var besvärad av spöken. De kom och spann. De brukade ha mössor om natten. Och när det började spinna to han å sin mössa o dängde i rocken och ba dom dra sin kos å låta honom sova.

Spöken som dröjt sig kvar på dagen kallades för ^Äoppen-
daar, och de var värre att råka ut för än en gastakramning.

Velander (Telander) komminister i Tånne bodde i Värnamo.
Författade Knallarebalken.

Se gu da kära mor

om kvarter

Ja ska ge er go köp

Ack ack ack lilla ros

Västgötabalk svar emot. Där står ^{allt} ~~allt~~ (?) ett 5 kvarters
rep skulle bli hans slut, och det ble de me för han hängde sig.

Torgen hade syftat på ett bestämt ställe i Tännö eller
Värnamo. Han kunde sjunga visor och dikta dem lika fort som
han sjöng dom.

Han satt en gång i apoteket med domaren och de ba honom
sjunga en visa, men han ville inte. Men han fick brännvin och

ACC. N:R M. 12574:13.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

till slut började han "jag ser ett fönster med 4 rutor, jag ser en domare som tar mutor", och så gick han genom hela Värnamo by.

Laje Erik gifte sig med en rik bonddotter, som va mycket le å se på men hon va vacker nog för honom.

Å se dom i sitt vardasliv va inte så intagande för sam-lana (samta'na (?)) va di bägge. När han skulle gifta sig var där många från Hånger i kyrkan också (Dannäs). När de då skulle läsa i vänjelit och reste på se, så reste ju Erik också på se, o så skulle han titta över på bruden, som ju va lite snyggare än vanlit o så luta han se mot stolsdörren o den sprang opp o Erik to ett långt skutt ut på gången. Där ble förstås inte mycke andakt efter dä. (Peters hustru).

Ja (Peter) hade en gång förklarat för honom hur han skulle bära sig åt med en revers o han va ju så gla och skulle bju mig på något. Hustrun kom in me en smörtrilling o brö och en flaska brännvin, o en sup to ja, men ja tore inte smaka på det andra så osmakligt va de. Erik satt ju mest i spisen och rörde i askan och bägge va de ovanligt lörtaktiga.

På ett kalas där L.E. var släkt o va te åren bjöd de honom först av en buding. På spektakel bad de honom ta formen, men den va het. En stunn sto han o höll men te slut kastade han den på bordet så ett par tallrikar slogs sönder o svor

ACC. N:R

M. 12574:14.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

över den heta budingen.

Tjänstefolket skulle ha en sup till frukost (i dagningen) och en till middag (vid 4-tiden). Husbonden kunde ta fler och gjorde så med. Vid högtidligare tillfällen skulle de ha brännvin på sängen.

Annandag jul skulle de stiga opp kl. 4 och då skulle husmodern ge dem mat alla, ost och brö och brännvin.

Korpral Sundells far skulle lära en bonde att bota hästen för skrällen. Han mötte honom på en sjö. "Varför ä hästen så mager?" - "Det vet ja inte". - "Det är utå skrällen han lider". - "Jaså, vem kan bota de?" - "De kan ja göra". - "Hur ska de gå till?" - "Ni ska göra som ja säger. Ja ska hålla den här brälappen för huvudet o när ja säger tre ska du stryka till me yxen". - "Ett, två och" (så drog han undan brädlappen och i detsamma strök bonden till, så hästen dog. - "Ä du galen som slår ihjäl din egen häst! Ja sa ju inte tre."

Undantag. De förbehåller sig vissa tunnor spannmål, både råg o korn o havre, och antingen kofoder till en eller två kor eller vissa liter mjölk, husrum och vebrand. Något vidare te sågel förekommer sällan, men ofta tar de undan så de kan underhålla en gris. Eller också tar de undan en liten summa

ACC. N:R M. 12574:75.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

pengar te sågel, men de hör mera till sällsyntheterna. Ofta får undantagsfolket en särskild stuga, men finns det något särskilt husrum att ta undan, så förekommer det också att de bor där.

På de flesta ställen skulle de ha ett tobaksland. De som har någotsånär förmögenhet förbehåller sig också kyrkeskjuts och även om de skulle resa nånstans eljes så förbehåller de sig skjuts.

Nu börjar undantagen att försvinna. Ja vet åtskilliga som har sålt sina hemman utan andra förbehåll än husrum.

Skulle virke till hus huggas, skulle de va i ne(dan).

Brandkvist = martorr som ett skatebo, skulle ej huggas till byggnadsvirke, för då brann huset.

1894 gick här en alldeles ovanlig väckelse genom församlingen, så det var då en tid på hösten som det var en mycket stark rörelse, och det var genom påverkan av Enerot och frökarna Lilliecreutz (?). 1898 eller 1899 byggdes missionshuset. Enerotska väckelsen pågår ännu. Spritdryckerna började avtaga särskilt 1894. De hade förut inte märkbart minskats. Dans och lek är nästan alldeles avskaffat särskilt efter 1894. Hopläggning till dansgillan har inte förekommit på 35 år.

ACC. N:R M. 12574:16.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Lilla Ingert bodde här nere ve Ås (?)neranför vårt. Hon va så starkt religiös o hon ble så lessen när hon såg någon klädd i rött. Henna mor, hon hetade bestämt Måja, hon hade sett Skam sitta och röka i sjöskumspipa bredvid prästen (trol. Melin).

Här har inga sektrörelser varit.

Raggen for i fasen besitta de grannet - var en svordom som en religiös man använde när de gick lite bakvänt.

Prästen Engström va en duktiger kar te å svärja på prädikstolen.

Melin predikade bra, men han sup ofta med bönnerna å de kunne hända att han spelade för ungdomen då de dansade.

Förr va de nästan inga som åt snus, men när di byggde kyrkan här så lärde di sig mest alla.

Orrkojor för bulvanjakt användes mycket. Det var gott om fågel. Nu finns här ingen. Hund hade de inte att skjuta fågel vid.

Om man lånade bort jäst, skulle man lägga ett kol i den för att de inte skulle otura sej.

Marsöl.